

OPUS

Etűdök az ének-zene tanításához

2013

02

PRELÚD: Évfordulók, ünnepi ének-zene órák lehetőségei a 2013-as naptári évben

FOLKLÓR: „Itt a farsang, áll a bál...”

KARBAN A KÓRUSOM: A budaörsi Bleyer Jakab Általános Iskola kórusa

ÉNEKKAROSOK KÓDEXE III.

ZENEI KINCSKERESŐ

összeállította
Király Katalin

Opus 2

Etűdök az ének-zene tanításához

KIRÁLY KATALIN

PRELÚD: Évfordulók, ünnepi ének-zene órák lehetőségei 2013-ban

Berlioz, Hector
1803. dec. 11.–1869. március 8.

Születésének 210. évfordulója

Francia zeneszerző,
karmester és kritikus.

7. és 10. osztály

Gounod, Charles-François
1818. jún. 17.–1893. okt. 18.

**születésének 195. és
halálának 120. évfordulója**

Melodikus tehetségű zeneszerző,
a francia zeneélet „fejedelme”.

9. osztály

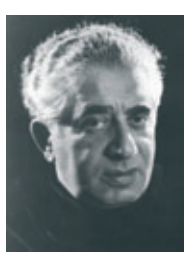

Brahms, Johannes
1833. máj. 7.–1897. április 3.

Születésének 180. évfordulója

Német zeneszerző,
zongoraművész, karmester.

7. és 10. osztály

Hacsaturján, Aram Iljics
1903. jún. 6.–1978. máj. 1.

**Születésének 110. és
halálának 35. évfordulója**

Szovjet–örmény komponista.

10. osztály

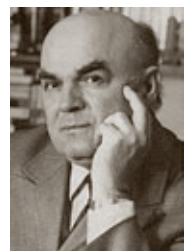

Csajkovszkij, Pjotr Iljics
1840. máj. 7.–1893. nov. 6.

Halálának 120. évfordulója

Orosz zeneszerző,
elmélettanár, zenekritikus.

7. és 10. osztály

Kocsár Miklós
1933. dec. 21.–

Születésének 80. évfordulója

Kossuth-díjas zeneszerző.

8. és 10. osztály

Debussy, Claude-Achille
1862. aug. 22.–1918. márc. 25.

Halálának 95. évfordulója

Az impresszionizmus francia
zeneszerzője, zongoraművésze,
karmestere.

8. és 10. osztály

Lajtha László
1892. jún. 30.–1963. febr. 16.

Halálának 50. évfordulója

Népzene kutató, zeneszerző.

5–10. osztály

Erkel Ferenc
1810. nov. 7.–1893. jún. 15.

Halálának 120. évfordulója

A nemzeti opera megteremtője.

7. és 10. osztály

Monteverdi, Claudio
1567. máj. 15.–1643. nov. 29.

Halálának 370. évfordulója

A XVII. század olasz zeneszerzője,
az operairodalom gényusa.

9. osztály

Penderecki, Krzysztof
1933. nov. 23.–

Születésének 80. évfordulója

Lengyel, avantgárd zeneszerző.

10. osztály

Rózsavölgyi Márk
1789 körül–1848. jan. 23.

Halálának 165. évfordulója

Zeneszerző, hegedűművész, a csárdás „atyja”.

10. osztály

Prokofjev, Szergej, Szergejevics
1891. ápr. 27.–1953. márc. 5.

Halálának 60. évfordulója

Orosz zeneszerző, zongoraművész, karmester.

8. osztály

Schubert, Franz
1797. jan. 31.–1828. nov. 19.

Halálának 185. évfordulója

Osztrák komponista, a dalok „költője”.

7. és 10. osztály

Puccini, Giacomo
1858. dec. 22.–1924. nov. 29.

Születésének 155. évfordulója

Kora olasz operazenéjének komponistája, elismert orgonista.

10. osztály

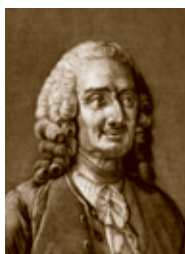

Verdi, Giuseppe
1813. okt. 10.–1901. jan. 27.

Születésének 200. évfordulója

A romantikus olasz opera vezéralakja.

7. és 10. osztály

Rameau, Jean-Philippe
1683. szept. 25.–1764. szept. 12.

Születésének/keresztelésének 330. évfordulója

Francia zeneszerző, zenei „gondolkodó”.

9. osztály

Wagner, Richard
1813. máj. 22.–1883. febr. 12.

Születésének 200. és halálának 130. évfordulója

A XIX. századi drámai zene újjítója.

7. és 10. osztály

Rózsavölgyi halálára

Vén muzsikus, mit vétettem én neked,
Hogy mindig csak szomorítasz engemet?
Keseregtem, mikor szólt a hegedűd,
Hej, nem szól már, s ez nekem még keserűbb,
Ez nekem még keserűbb!

...

...
Addig hittam, hogy sírjából megjelent,
Megjelent, de csak addig volt idefent,
Míg kezével hajlékára mutatott...
Mi van benne? hegedű és koldusbot,
Hegedű és koldusbot!

részletek Petőfi Sándor verséből

...
Ébredj föl, vén muzsikus, vén barátom,
Hadd busúljunk, lelkesedjünk nótádon,
Olyan istenigazában tudtad te,
Hogy hol fekszik a magyarnak a szive,
A magyarnak a szive.

...

KIRÁLY KATALIN

FOLKLÓR: „Itt a farsang, áll a bál...”

A farsang, amely szokást oly annyira sajátunknak vallunk, nem igazán magyar hagyomány. Maga az elnevezés is német eredetű (Fasching), s a szokás gyökerei egészen az ókorig vezethetők vissza.

A mi farsangolásunk vízkeresztől (január 6.) hamvazószerdáig tart.

Vízkereszt a háromkirályok (Gáspár, Menyhárt, Boldizsár) napja, a karácsonyi ünnepkört záró nap, s egyben a farsang kezdete is. Hamvazószerda a húsvétot megelőző negyven napos böjt első napja.

Hazánkban a XV. század óta jegyzik a farsang szokását, miszerint éppúgy mulatoztak Mátyás udvarában, mint azt a falvak népe is tette.

Az ünnepkör kezdetét a csapatokba verődő legények adták hírül, akik hatalmas hangzavart keltettek a különböző zajkeltő eszközeikkel: kereplővel, csengővel, marhakolomppal, karikásostorral stb.

Így kezdetét vette a minden korosztály számára jelentős vigasság. Ezen lármás és harsány időszak a vidám mulatságok, bálók, felvonulások, lánykérések és lakodalmak ideje.

A fonókból esténként önfeledt, harsány ének hallatszott ki.

Háromféle farsangi fonót ismerünk:

1. gyermek fonó (itt játszottak az apróságok),
2. a fiatalok fonója (párkeresés, párválasztás, ahol a pünkösdi király irányít),
3. az idősek fonója (emlékezés, felidézés).

A farsangi multság rendkívül fontos esemény volt a fiatalok életében, hiszen lehetőséget nyújtott a közelebbi ismerkedésre, párválasztásra. A leányok hívogatták a legényeket, amely sok izgalommal járt, hiszen a lány nem mehetett el a bálba meghívás nélkül. Ezért a legények végigjárták a lányos házakat, s ha a lány bokrétát tűzött a legény kalapjába vagy kendőt ajándékozott, s azt ő el is fogadta, akkor együtt mehetek a multságba.

Hagyományápolás Szennán

Asszonyfarsangot napjainkban csupán elvétve találunk, de a Mátra vidékén ennek a szokásnak még mindig van élő hagyománya. Az asszonyok mindenféle maskarába öltözve, jégcsappal borotválják meg a férfiakat a megtisztulás reményében, majd este „Macskabál”-t tartanak, ahová férfiak nem léphetnek be.

A farsanghoz fűződő népszokások, evések-ivások, vigasságok, csínytevések, huncutságok a pogány kori tavaszváró és termékenységet kérő szertartások maradványai. A farsang jelképei tehát arra irányultak, hogy elűzzék a telet, a hideget, a sötétséget és a gonoszokat, reménykedve a napsütéses kikelet, a tavasz érkezésében és a majdani bőséges termésben.

A farsang legfeltűnőbb eseménye nem csak nálunk, hanem más népeknél is az álarcos, jelmezes ún. alakoskodás. Magyarország leglátványosabb, legjellemzőbb felvonulása a Mohácson és környékén élő délszlávok busójárása. 2013-ban február 7–12-ig tart.

A télbúcsúztató felvonulás más népeknél is megtalálható a termékenységvárású ünnepek sorában (pl. a riói és a velencei karnevál).

Magyarországon – Mohácson – a monda szerint a hagyomány eredete a török hódoltság idejére vezethető vissza. A történet a mohácsi csatát (1526) követő időszakban játszódik, amikor a török egyre inkább szorongatta a lakosságot: elrabolták a gyerekeket, kifosztották a házakat s a gazdaságot. Ekkor az emberek,

karikásostor

Farsang idején szokás volt az asszonyok külön farsangolása is. Palócföldön, farsangvasárnap előtti vasárnapon tartották ezt, amikor ebéd után, kezükben nyárssal járták a falut és köszöntőt mondtak, énekeltek:

*Adjon az Úristen ennek a gazdának
Négy szép ökröcskét, két kis béreskét,
Aranyekét a földjébe, aranyostort a kezébe!*

A félelmetes busóálarc
(fotó: Makádi Mariann)

folytonos félelmükben a Mohácsi-sziget mocsárvilágába menekültek. Egy alkalommal érkezett hozzájuk egy idős ember, aki felszólította a férfiakat, hogy kezdjenek el fegyvereket, ijesztő álarcokat és szokatlanul félelmetes ruhákat készíteni!

Ezt követően várniuk kellett egy adott jelre. Teltek a napok, hónapok, évek, míg egyszer megjelent egy lovas, aki elkiáltotta magát: – Indulás! Az óriási vihar nem rémisztette el a szigetlakókat, bátran ültek csónakjaikban, hogy a behúzó törökökre lecsapjanak, s elűzzék őket. A betolakodók dübörgő zajra ébredtek, s látva az ijesztő, ördöggépű alakokat, halálra rémülve, fejvesztve menekültek. (Nem beszélünk történelmi hitelességről, csupán mondáról!)

Csónakon érkező busók

A busó viselete jellegzetes: kifordított bunda, kitömött gatya (többnyire szalmával), amelyre női harisnyát húznak s bocsor van a lábukon.

Derekukon marhakötéllal kötik át bundájukat, amelyre rárögzítik a marhakolompot. Kezükből kereplőt, buzogányt tartanak. Fejükön a félelmetes, csuklyás, hatalmas, fargott álarc látható.

Manapság Mohácson a Kóló téren van a busójárás előtti gyülekező, majd az elöltöltős ágyú robajára indulnak a felnőtt busók, a kísérő gyerekek (jankelék) és a farsangi jelmezt viselő maskarások. Az álarcosok között állatalakokat, betyárok, bohócokat, ördögöket, cigányasszonyokat, álmenyasszonyokat és álvőlegényeket is lehet látni. Ezt a vidáman vonuló kavalkádot nevezzük dőrejárásnak (dőre: bolondozó ember). E farsangvasárnap vigasság az esti tűzgyújtással zárul, amikor mindenki táncol a tűz körül (Népek Találkozója). A mohácsiak a farsang utolsó napját (húshagyókedd) is a tűz körül töltik, amikor a máglyán elégetnek egy telet szimbolizáló koporsót; búcsúznak a téltől, s egyben köszöntik a tavaszt, miközben kíméletlenül lisztet és mákot öntenek a gyanútlan járókelők fejére, nyakába.

A dőrejárás felvidéki változata az ijesztőjárás, amelynek hagyománya Borsod-Abaúj-Zemplén megyében is megtalálható.

Az ijesztőjárás a leányok szokása, akik járják a házakat s ijesztgetnek. Arcukat korommal festik be, fejüket eltakarják egy kendővel. Az ijesztőjárók nagy lármával, hangos énekszóval közelednek a házak felé. Kezükből piszkavas, seprű, lapát, s mindenféle zajkeltő eszköz. Az utolsó leánynál kosár van, aki begyűjti az adományokat, melyeken közösen osztoznak.

Giusto

Ez a kis - lány be-le, be-le néz a tü-kör - be,
É - des - a-nyám, jól va-gyok-e ki-fest - ve?
Jól vagy, lá - nyom, nem lát - szik meg raj-tad a szep-lő;
Még az es - te te le-szel a bál - ba' az i-jesz - tő.

A farsang időszakának különböző szokásait, jeles napjait tartjuk számon:

Gyertyaszentelés – február 2.

Népi megfigyelés: Ha a medve szép időre ébred, s meglátja az árnyékát, akkor visszavonul és tovább folytatja az álmát. Azonban ha kellemetlenül hideg időt érzékel, akkor rövidesen megérkezik a tavasz.

Szent Balázs napja – február 3.

A gyerekek védőszentje Szent Balázs püspök, akinek a nevét a VI. századtól kezdve emlegetik a torokfájás gyógyítójaként. E betegség elkerüléséért alakult ki a könyörgő szokás, balázsolás, balázssáldás, amely az egyházi szertartásokba is beépült.

A kisebbek tavaszi kiolvasót játszanak

Talalaj-vasárnap – a farsang utolsó előtti vasárnapja

A lányok vasárnapja, amikor házról-házra járva a közelgő bál megrendezéséhez gyűjtik az adományokat.

Sárdó-vasárnap – a farsang utolsó vasárnapja

A legények adománygyűjtő napja. A falut végigjárva énekeltek, kurjantgattak:

„Sárdó gyűjjön, meleget hozzon!”

Ajándékokat kaptak, melyeket elsősorban eladtak, a többit a mulatságban megették.

A „sárdó” szónak nincs különösebb jelentése, feltehetően a Sándor név egyszerűsített változatából vett megnevezés: „Sándor, József, Benedek zsákban hozzák a meleget”.

Húshagyókedd – a farsang legutolsó napja

Farsangfarka, farsangtemetés, böngőtemetés.

Ezen a napon kicsúfolták a pártában maradó lányokat, s rönköt húztak.

Az esti vigalom éjfélig tartott, majd a hamvazószerda napjával kezdetét vette a 40 napig tartó nagyböjti időszak. (Hamvazószerda: az őskeresztények vezeklésének napja, amikor hamut szórtak a fejükre.)

Ec-ce ne-ki dá-ri - dom,
a far-sangot be-vár - tam,
De vő - legényt nem kap - tam,
Jaj, de hoppon ma - rad - tam.

- Várom még egy farsangot,
Tán majd valakit fogok.
S ha vőlegényt nem kapok,
Apácának beálllok.

Vágfarkasd (Nyitra m.), Barsi Ernő

Leánycsúfolók

„Lyukas kalány, kis vella,
Nem nőttél meg Mariska!
Csuhatja-ha!”

Király Katalin

„Kék ibolya, pipitér,
nem találtál vőlegényt.
Egy év múlva gyere el,
csak ne tátsd a szádat el!
Heje-huja-hej!”

Király Katalin

HORVÁTHNÉ PALÓCZI GYÖNGYI

KARBAN A KÓRUSOM – Sokféle szerepben A Bleyer Jakab Német Nemzetiségi Általános Iskola kórusa

– *Hogyan szerveződik, működik egy gyerekekből álló kórus, amely egyrészt a hagyományos általános iskolai zenei nevelés része, másrészt a nemzetiségi hagyományörzés szerepét is magára vállalja?*

– Az iskolai kórusokra jellemző az intenzív tagcsere, hiszen a gyerekek viszonylag rövid ideig, tapasztalataim alapján átlagosan mindössze három-négy évig lehetnek tagok. Sokan távoznak hat osztályos gimnáziumba, 8. osztály után pedig törvényszerű a kiáramlás. Így a kórusmunka a folyamatosság biztosítása, az állandó megújulás kényszerének és örömeinek a jegyében telik. Különös hangsúlyt kap a folyamatosság, ha a kórus a kulturális értékek megőrzése, közvetítése tekintetében kiemelt szerepet tölt be szűkebb és tágabb környezetében.

Ilyen szerepötvetet hordoz a budaörsi Bleyer Jakab Német Nemzetiségi Általános Iskola kórusa is. A helyi iskolai, városi fellépések mellett a német nemzetiségi kultúra értékmegőrzésében és közvetítésében is kiveszi a részét. A viszonylag magas szintű, részben törvényszerű fluktuációnak a hátránya, hogy a műsoron lévő darabokat ütemezetten, a kelletténél talán gyakrabban újra elő kell venni annak érdekében, hogy a frissen érkezett gyerekek is megtanulják a műveket. Ezzel szemben kétségtelen előny az, hogy az ismeretek, tudásanyag szélesebb közösséget ér el.

– *Milyen gyakoriak a fellépési lehetőségek a kórus számára?*

– A vegyes kulturális gyökerű környezetnek köszönhetően a fellépések színesebbek és kissé gyakoribbak is. A gyerekek érzik és értik, hogy különleges helyzetben vannak, népviseletbe öltözhetnek, német nyelvű dalokat hangszeres, például tangóharmonika kísérettel énekelhetnek. Többek között ezen okok miatt motiváltak és sok új élményhez jutnak.

Az elmúlt egy évben az iskolai szerepléseken túlmenően, amelyek jobbára a tanév rendezvényeihez és az ünnepekhez kötődtek, a német nemzetiségi kultúrához kapcsolódó eseményeken is részt vettünk. Budaörsön minden év március elején megrendezésre kerül a német nemzetiségi hét, amelynek eseménysorába illeszkedik énekverseny is – különböző kategóriákban –, ezen a kórustagok egyénileg és csoportosan lépnek fel. Ennek megfelelően a nemzetiségi hagyományokhoz kötődő darabok is megtalálhatóak a repertoárunkban.

– *Ha már a repertoárnál tartunk, mely darabok a kedvencek? Mit hallgat a közönség szívesen?*

– A kedvencek között szerepel a Varázsfuvolából a Bűvös csengettyű, Bárdos Szavannai riadalom, vagy a Kicsinyek kórusa sorozatból egy-egy válogatás, de nagyon szeretik a gyerekek Orff Tapsrondóját is.

Felemelő érzés volt a gyerekek számára, ha csak pár perces aktív szerep erejéig is, hogy részesei lehettek Orff: Carmina Burana előadásának a Városi Sportcsarnokban. A felkészülés és a nagyközönség előtti szereplés olyan élményt jelentett nekik, hogy a heti egy alkalommal megtartott próbákon időről-időre megkérdezik, mikor lesz a következő, hasonló fellépési lehetőség? A gyerekekre rendkívül jó hatással van az ilyen élmény, amely egyidejűleg érdemi közösségformáló erővel bír, adott esetben túllendít bennünket az óhatatlanul bekövetkező hullámvölgyeken, nehézségeken is.

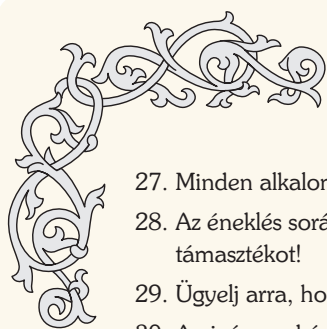
– *Vannak-e konfliktusok a kórus működtetésével kapcsolatban?*

– A mai gyerekeknek sok-sok programjuk van. Egy kórus működtetése az iskolában komoly szervező munkát igényel, a tagoknak esetenként kompromisszumokat kell kötniük, ugyanakkor az élmények, az együtt megteremtett értékek, az együtt éneklés öröme mindenért kárpótol bennünket. A kórus szociális háttere könnyebbé teszi a tagok számára az önszerveződést is, amely a közös hangszeres zenélésben, versenyeken történő részvételben nyilvánul meg.

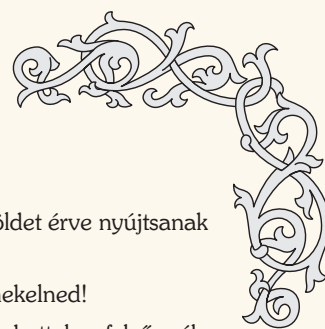
A fentiekből talán kitűnik, hogy egy teljesen átlagos, egyszerűbb kétszólamú művekkel, népdalokkal foglalkozó kórus képes értékeket hordozni, élményeket nyújtani a tagjai, a szűkebb és a tágabb környezete számára.

A Bleyer Jakab Német Nemzetiségi Általános Iskola kórusa

Énekkarosok Kódexe III.

27. Minden alkalommal örömmel és vidáman érkezz a kórusod próbájára!
28. Az éneklés során egyenes háttal és emelt fővel ülj úgy, hogy talpaid a földet érve nyújtsanak támasztékot!
29. Ügyelj arra, hogy izmaid lazák legyenek, s akkor nem kell erőlködve énekelned!
30. Az igényes kórustag nem bújik bele a kottájába, s úgy tartja, hogy a kottalap felső széle szemmagasságban legyen. Ezzel biztosítja magának azt, hogy mindig – akár felnézés nélkül is – látja a karnagy mozdulatait és mimikáját.
31. Féltő gonddal vigyázz a kottáidra, hiszen a későbbiek során másoknak is szüksége lehet rá!

32. Folyamatosan törekedj a zeneelméleti tudásod bővítésére, mert nélküle nem boldogulsz!
33. Használd ki a többi szólam gyakorlásának idejét! Figyeld a belépéseket, a szöveget, a különböző karnagy utasításokat, mert így a te szólamod próbája gyorsabban haladhat!
34. Ne neved ki senkit egy-egy hiba esetén! Veled is előfordulhat!
35. A szép hangodhoz mindig társuljon illedelmes magatartás, ami segít abban is, hogy méltó tagja lehess a kórusodnak!
36. Ne akarj az együttesben sztár lenni!
37. Tudd: árt a kórusnak, ha kihallatszik a hangod (hangerő, rezegtetés), vagy fontosságod hangsúlyozása érdekében előbb kezded el a művet, tovább tartod a záró hangot, mint a többiek. Ilyet ne tegyél, mert a kórusban való éneklés közösségi művészetet jelent!
38. Soha ne szólózz! Nem téged figyelnek, hanem az összehatást!
39. Végezd komolyan a hangodat képző beéneklő gyakorlatokat! Kidolgozott hangzás és technika nélkül soha nem lesz szép az éneked!
40. HA ÉLETED CÉLJAKÉNT NEM A MUZSIKÁLÁST VÁLASZTOD, AKKOR IS TUDD:
A ZENE AZ A HÚ TÁRS, AMELY SOHA NEM FOG CSERBEN HAGYNI! ÖRÖMÖDBEN
ÉS BÁNATODBAN MINDIG MELLETTED ÉS VELED LESZ!

Zenei kincskereső

1. A „hóra” műfaj, tánc vagy zenei forma? – *román néptánc*
2. Ki és mikor komponálta „A fából faragott királyfi” című művet? – Segítség: az I. világháború kitörésének éve. – *Bartók Béla, 1914*
3. Milyen hangszer a marimba: billentyűs, ütős vagy húros? – *ütős*
4. M. P. Muszorgszkij „Egy kiállítás képei” című művét kik dolgozták át 1972-ben? Segítség: az átdolgozók egy nagyon kedvelt rock-trió tagjai. – *Emerson, Lake és Palmer*
5. Melyik együttesben muzsikál Szarka Tamás, s mi a zenei profiljuk? – *a nyitrai Ghymes együttesben; népzene, világzene*

„A «tisza» muzsikánál nincs jobb. Mi írott zenét és írott szöveget adunk elő, de mindez népzenei alapú, mert onnan jövünk.” Szarka Tamás, az alapító

Da Capo al Fine 2013 márciusában